

17
I JESU NAMN!
ENFALDIGE TANCKAR
OM
MÖJELIGHETEN OCH NYTTAN
AF
**KRYDD-OCH
TRÄGÅRDARS
ANLÄGGANDE**

FINLAND,
MED
WEDERBÖRANDES TILSTÅND,
UNDER
OECONOMIÆ PROFESSORENS OCH KONGL. SV.
WETENSK. ACADEMIENS LEDAMOTS
HERR **PEHR KALMS**
INSEENDE,
FÖR LAGER-KRANZENS ÄRHÅLLANDE TIL
ALMÄNT OMPRÖFWANDE UTGIFNE, I Å-
BO ACADEM. ÖFRESAL, DEN 22 JUNII 1754.

F. M.
AF
HENRIC LINDSTEEN,
ABOENS.

ÅBO Tryckeri, hos Directeuren och Kongl. Boktr. i Stor-
Förstendömet Finland, JACOB MERCKEL.

KONG. MAJ:ts

Tro -Man och Biskop öfwer Åbo Stift,
Denna Kongl. Academiens Högstansfenliga Pro-
Cancellor, samt Ledamot af Kongl. Svenska
Wetenskaps Akademien,
Den Högwärdigste Herren

**HERR DOCT. JOHAN
BROWALLIUS,**

Min Höggunstigste Befordrare.

FEDER, Högwärdigste Herr Biskop, har den Högsta be-
hagat förordna til en Förman i vårt Lärdoms Sam-
hälle, och med så stora sielens och kropsens egenskaper
utrustat, at I på vår lärdoms himmel, såsom en klar
sol lysen. Icke desto mindre är Högwärdigste Herr
Biskopens ynnest mot alla så stor, at der til ei mera
läggas kan. Hvarföre Högwärdigste Herr Biskopen
är både inom och utom rikes högt älskad, angenäm
hos böga och beprisad af läga, uti de lärdas hop högt ak-
tad, samt wärdad utom deras gille. Detta och annat
mera har fuller bordt afskräcka mig at söka prydnad
af Högwärdigste Herr Biskopens högtwärdade namn,
til detta ganska enfuldiga och utan al egen prydnad
stadda

stadda arbete. Men just det samma bar endast til-
styrkt mig at företaga sådant försök. Förlåt förden-
skul, Högwördigste Herr Biskop, at jag bar underståt
mig zira desse blader med EDART vittra namn. Til-
låt äfven, at jag medfå ord offenteligen får ådaga lägga
den innerliga wördnad, jag byser, och den plikt, hvar-
med Högwördigste Herr Biskopen jag för mångfaldig
lög ynnest förbunden är. Uptag derhos detta mit
menlösa företagande med så hög ynnest som det i stör-
sta ödmjukhet och völmening af mig framlägges. Min
bögsta önskan skal ständigt blifva, det Himlen tæctes Hög-
wördigste Herr Biskopen så hadanefter, som hertil med al-
önskelig sällhet bekröna. Sent upgånge den mulna da-
gen, på hvilken Guds dyra församling sin stöd, vårt
vittra lärdoms hus sin Förman, Vetenskaperne sin Be-
fordrare, det almenna en omistelig Lem, Des Högt-
förnema Hus sin Gladje och Försvar, samt Högwör-
digste Herr Biskopens ödmjukaste tjenare en Hög Gyn-
nare och Befordrare, medelst Högwördigste Herr Bi-
skopens dödeliga fränfalle, med största sorg sakna mä-
ste. Framberdar med djupaste wördnad

Högwördigste Herr Biskopens och Pro-
Cancellarens

HENRIC LINDSTEEN

ödmjukaste tjenare
HENRIC LINDSTEEN

SAMTELIGE
Det Högwördige Dom-Capitlets härstädes
Högwördige och Widtberömde Herrar
Adfessorer, Theologiæ Doctorer och
Professorer

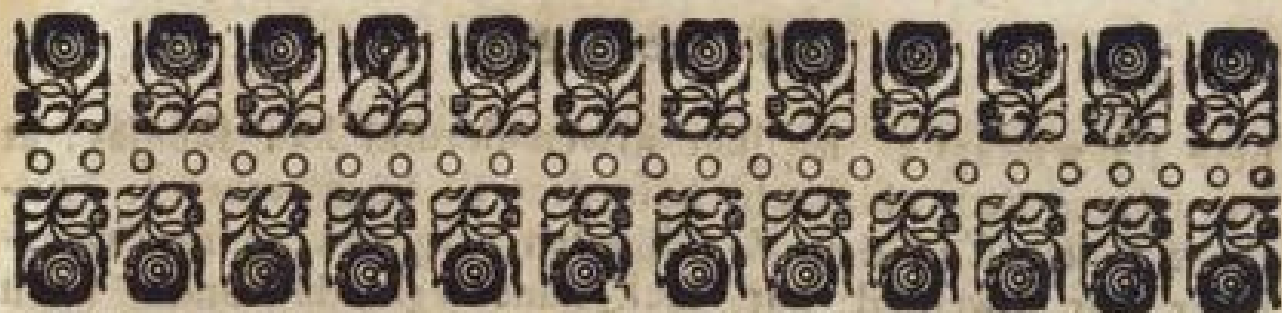
WArda dessa få blader, til vedermåle af
et wördnads fult sinne, och tacksam-
het för al hög årtedd ynnest, upoffrade. Un-
der trogen önskan af beständig wälgång,
har jag den äran, at med diupaste wördnad
framhärda,

Högwördige Herrar Doctorers och
Professorer

Högwördigste Herr Biskopens och Pro-
cancellarens

ödmjukaste tjänare
HENRIC LINDSTEEN

HENRIC LINDSTEEN

§. I.

Rägårds arbetet är en af de förnämste delar af jord bruket, som har både margfalt nöje och nytta med sig, samt i alla tider, ei allenast hos gemene man, utan ock de förnämste och förmögna, ja ock bland dem, som sitta wid riks styrelsen, funnit sina ålfkare och idkare. Näppeligen war den första menniskian skapad, för än *Herren Gud planterade en lust gård uti*

Eden, och satte benne deruti, och lät upväxa af jordene allebanda trä, lustig til at se, och god til at äta. Näppeligen war vår andra stamfader Noach utgången utur arken efter syndaflo den, för än han sysselsatte sig med wingårdars planterande. Ja hela werldenes Frälsare plögade ock sielf i sina Köts dagar ofta komma uti en örtagård med sina lärjungar. At stora Konungar funnit synnerligt nöje wid trögårdars planterande, finne wi mångenstädes i *Historien*. Ingom är obekant, hwad värde Konung *Salomon* på trögårdar hafwer satt. Om *Cyrus* den yngre läser man, at han har med egen hand planterat trän, och med mycket wälbehag ansetit alla dem af sina underfätare, som om samma arbete

bete sig winlagt; hwilket äfwen derutaf kan skönjas, at han sådane män aldrabelst befordrat til höga ämbeten. Än- skönt Keisar Carl den V. i blodiga krig och andra swäri- heter war inweklad: har dock hans segrande händer warit med plantors säende och i ordning ställande, jämwäl ock med telningars inympande syffelsatte; at förtiga, hwad han på sina wissa timmar förhänder haft, och mycket sinrikt påfunnit. Än i dag kunna många trån framwifas, som Franck- rikes store Konung *Ludwig XIV*: med egen hand planterat. At förbigå oräkneliga andra höga hufwuden och ämbetsmän. Lämna wi ofs liten tid, at se på de mäst florerande Ko- nunga rikens *Historia i Europa*; så är intet swårt at finna, at *plantagiens* anläggande och widmakthållande, jämte weten- skaper, handel och handa slögd det mästa har bidragit til deras wälstånd. Det har twifwels utan ockfå warit orsaken, hwarföre denna wetenskapen hos åtskilliga *nationer* är drif- wen så högt, at den näppeligen kan högre komma. Och är undran wärdt, at ei allenast de högas *patats*, utan ock de nedrigaste kojor äro med trägårdar omgifne. Hwilket, utom flere andre, *Englands exempel* intyggar; hwarest intet den ulla ste torpare är, som icke har lin trä- och krydd- gårds täppa. I *Americanske* nybyggen är man så mån om trägårdar, at, när de taga in ödes eller obebodda marcker, deras första göromål är, at upbruka något landstycke och befätta det med allehanda nyttiga frukttrån. Och sedan trä- gården är någorlunda i stånd satt, förse de sig först med rödiga husrum. Ja sielfwa de lata och wårdslösa willa *A- mericaner* hafwa ock nu i sednare tider börjat wid sina ko- jor at anlägga små trägårdar. Men så högt älskadt detta närings medlet är hos fremmande folkslag, och så högt som de hafwa bragt det genom sin stora idoghet: så ringa aktadt är det beklageligen på många orter i wårt Fädernesland, i synnerhet här i Finland. Hwaraf följer, at trägårdarna
hos

hos oss äro i sådant lägerwal, at knapt i hela *Europa* är någon ort, der de äro så få, som här i landet, då jag undantager endast några *Barbarers* eller willa folkslags länder, som wissa orter i *Tartariet*, *Grönland*, *Spitzbergen* &c. hos hwilka dock skulden torde stå så mycket i *Climat*, som folkslaget. Emedan jag nu är finnad at utgifwa mitt andra ringa inille prof wid detta Kongliga lärosätet: har jag satt mig före at något omröra denne saken, på det til äfwen-tyrs någon måtte få anledning, at täncka något mera på trögårdarnes uphielpande ibland oss. Min matta penna förmär wäl intet G. L. förnöja härutinnan din åstundan: dock hoppas jag, at, hwad här enfaldigt framföres, må med et mildt omdöme blifwa ansedt.

§. 2.

Orsakerna, hwarföre så få trögårdar til denna tid blifwit anlagde i Finland, synes bland annat förnämligast hafwa warit följande. Det inrotade tycket för Fars och Farsars bruk, från hwilket man ei wägat sig gå. Osmaken, jag tör ei säja hatet, för alt hwad kan hafwa namn af nytt, eller mindre brukeligt i wår hushälning. En ogrundad tancka, det *Climatet* hos oss wore så hårdt och oblidt, at al möda och omkostnad på trögårdar wore såfäng. En falsk inbilning, at trögårds skötieln antingen wore för kostsam och beswärlig, eller åtminstane ei kastade den nyttan af sig, som något när kunde swara mot de utgifter och beswär, man med den haft. Okunnighet om, huru en trögård skal anläggas och skötas. Hos bonden och den enfaldiga har warit den ei så aldeles grundlösa tanckan, at icke begynna något nytt och förr owanligt i någon hushålgren, innan han ser Prästen eller andra Ståndspersoner göra början, förelifsa sig med godt *exempel*, och winna deraf åtskillig bättnad. Ända til desse sednare tider brist på tillräckelig underwis-
A 2
ning

ning härutinnan, wid de offentliga läro hufen. Den frihet, som alla af *studerande*, undantagandes de få, som blifwa *Magistrar*, äga, at undandraga sig alt förhör härutinnan. Den wårdslöshet, hwarmed Prästebord och andra indelte Boställen härtills blifwit handhafde, då besittaren ei tänkt sitta på dem länge qwar, utan längtat efter första tillfälle, at få *transport* til något bättre; tyckandes sig sålunda handla oförswarligen och dårligen, om han skulle använda någon sit och omkästnad på det, som han ei wille och ei tänckte blifwa länge wid. Emedan andre då hade bästa nyttan deraf, och det wore endast, at utlägga penningar en fremmande til godo, och understundom för den han det minst unnade. Hos mångom en stor fömnaktighet både om sit eget och fädernes landets bästa. Flere orsaker kunde ännu framföras, om man ei nödgades undfly al widlyftighet. Huru desse upräknade hinder för trögårds skötseln här i landet skola häfwas och utur vägen röddas, kan en och hwar eftertänksam Läsare sielf lätteligen finna. Jag wil ock i det följande biuda til, at utreda de swåraste, så mycket mina omständigheter kunna tillåta.

S. 3.

AT trä- och kryddgårdars anläggande och skötsel här i Finland är både möjelig och lätt, är det, hwar jag nu skal söka korteligen bewisa. Näst Guds wälsignelse, hwilken i alla våra gierningar gör det mästa, fordras til trä- och kryddgårdars lyckeliga anläggning wälstånd och fruktbarhet en blid himmel och fruktbar samt tienlig jordmån. Hos en trögårds idkare åter bör finnas wilja, förmåga och kunskap at rätt sköta en trögård. Många äro af den inbiling, at *Climatet* här i Finland är så oblidt, kölden om wintrarna så sträng, och somrarna så korta, at nästan inga fruktträn här skola kunna härda ut. Och der ändteligen
några

några få på somliga ställen blifwa qware ofskadde : skal wår korta sommarwärma ei wara i stånd, at frambringa någon skön och wälsmakelig frukt. Jag medgifwer wäl, at understundom, i synnerhet wid owanligt kalla wintrar, en hop trån gå ut. Men dock bör deraf intet följa, at altsammans skal ofwergifwas. Min mening är intet, at wi kunna eller böra *cultivera* alt, hwad i andra södra länder finnes, utan allenast sådane växter, som mäst alltid tåla et kalt *Climat*, och äro både hälsosamme och nyttrige. Wi se, at åkerwäxten ibland står felt. Men skulle en åkerman derföre, för en eller annan tilstötande olycka öfwer gifwa åkerbruket: hwar toge han då bröd? Sammalunda är det med trögårds bruket beskaffat. Wille man ock använda tilbör- lig stit, at afwärja nordan wädret och frost nätter: skulle wåra trögårdar intet så ofta hafwa känning af denna swårighet. Sådant kunde ike medelst fumpiga å neigden warande ställens aftappande, skoggerika tråns planterande å norra sidan om trögården, til exempel Almars, Linders, Granars, hwilka jämte nyttan gjorde utsikten af gården behagelig. Destörutan kunde trögården anläggas på södra sidan af husen, eller söder om höga berg och backar, eller eljes på någon tienlig samt läglig plats, och at man för alting undflyr wåta och sura ställen. Ty utom det, at trån, planterade i en sur och wåt jordmån, mäst alltid äro siuka, och beständigt bära en ofund och odugelig frukt: så hafwer kölden på dem mycket starckare wärckan, och de dö ut långt snarare af winterns strånghet, än de, som stå i en torr och högländt jord. Men at wårt Finska *Climat* icke är för åtskilliga slags frukttrån så hårdt och oblidt, som mången sig inbillar, derom kan erfarenheten wara den ojäfwigaste domare. På åtskilliga ställen här omkring Åbo och i Nyland, ja up i Tawastland och annorstädes, finnas ju trögårdar, som stått i hela mans ålder, planterade med

med Äppel-Päron-Plommon-och Kirsbärs trån af hwarjehanda sköna och utwalda slag. På många af desse orter ses hela Lunder fulla af kirsbärstrån, hwilka nu wäxa så godt som willa. Mångestäds uti skärgården finnes af willa krabb-äppletrån. At äfwen Äppel-Plommon-och Kirsbärstrån kunnat både wäxa, tåla wintrarna, och bära skön frukt uti *Wasa*, har en och annan de *Oeconomiska* wetenskaper älskande ståndsperson wist. Pärontrån hafwa ock stått der i några år, fast de ei ännu hunnit bära frukt. En och hwar af de telningar utaf Äppel-Plommon-Päron-och Kirsbärs trån, som upkommit i förleden sommar af de kärnor, hwilka Herr *Præses* haft med sig från *America* och här sådt, hafwa ei tagit någon särdeles skada af wintern, utan stå nu grönskande; och *Thermometrisk observationerne* wisa dock, at nysförleden winter icke warit en af de mildaste. Årskilliga, som warit i andra länder, intyga, at de af Finska trån ätit så sköna Äpplen, Päron, Plommon och Kirsbär, som någon sin i Sverige eller utomlands. När man derjemte besinnar, at här i landet är ganska mycket brukeligt, at aldrig ympa eller *oculera* på träden, utan de hållas, som de upwuxit från kärnan, och de ändock merendels bära en nog god frukt: så har man ingen orsak, at beklaga sig öfwer *Climatets* hårdhet. Nog af, at erfarenheten öfwerflödigt bewist, at när frukt trån här i Finland handteras och ikötas med den omsorg, som på andra orter i Sverige och utomlands: så kunna wåra tråns frukter mäst troffa i godhet andra länders. Wid *Climatet* är än at märcka, at en långlig erfarenhet har wist, det stammar af frukttrån hitförskrifna från Sverige eller andra orter, och här planterade, ganska ofta dö ut af wåra winter. Men twärt om stammar upwuxna af kärnor, som här i Finland blifwit sådda, taga sällan någon skada af wår Finska köld, utan hafwa lika som från sin första tilkomst blifwit härdade och wande wid den. Röda och swarta Winbär wäxa ju i största ymnighet willa i landet och lika som biu-
da

da sig til vår tienst. *Botanici* hafwa länge lefwat i owis-
 het om stället, der dessa sköna frukter finnas willa, som
 nu är upptäkt wara enkannerligen Finland och Norland, samt
 Norra *America*. Hwad wärde gör icke utlänningen af desse?
 Äfwenledes hafwa *Botanici* bewist, at Stickelbärs buskar trif-
 was bäst i kalla länder. Huru wela de icke fort hos
 oss här i Finland? Hwad stor och härlig frukt, samt på så
 mångfaldigt sätt dugelig til mat och dryck? Hwarföre söker
 nu icke en och hwar, hälst ständs personer, at skaffa desse,
 som fordra så liten ans, uti sina kryddgårdar? At jordmän
 här är ei mindre förträ-och kryddgårdar, än åkerbruk, så
 skön och fruktäm, som på någon annan ort, i synner-
 het när den rätt skötes, är så klart och med så mångfaldig
 erfarenhet befunnat, at jag ei behöfwer bewisa det. Salla-
 der, Säckerärter, Bönor både Tyska och Turkiska, Gurc-
 kor, Pumpor, Sparis, Morötter, Palsternackor, Sockerröt-
 ter, Rödbetor, Jord artichoker, Rädiser, Rättikor, Lökar-
 ter, Persilja, Celleri, hwarjehanda slags kåhl, och ätski-
 liga andra Köks-kryddgårdswäxter, wäxa här i Finland så
 wäl, och blifwa så sköna, då de rätt skötas, som på nå-
 gon annan ort, hwilket nog samt å daga lägger *Climatets*
 godhet och jordmäns fruktbarhet. Huru eljes en trä-och
 kryddgård skal anläggas och rätt samt med fördel skötas,
 är nu ei mitt ändamål at wisa, des utom skulle det falla
 kostsamare, än min tid och förmögenhet tillåta. Det är
 ock af käcka Trägårdsmestare på Swenska språket utförli-
 gen förut afhandlat, til hwilka jag wisar Läfaren. Men
 om trögårdarna nänsin skola komma i bättre stånd: måste
 wiljan läggas wid. På det wiljan åter skal blifwa bestän-
 dig: fordras lust och nöje til samma företagande. Hwilket
 gör, at man intet straxt wid första swärigheten låter modet
 falla, utan anställer flere försök; wäl wetande; at hwad
 intet i år har lyckats: det kan i påföljande åren så fram-
 gång

gång. Och om det eller det slaget af plantor, eller trån
intet wil fort: så wil, tör hända, något annat, som genom
ätskilliga försök kan utrönas. När wiljan således är god,
och man har fattat tycke för arbetet: så upväckes ock
sit och idoghet. Hwarest idogheten fattas: der låta ogräs
och många andra olägenheter sig straxt se, och den för-
väntade nyttan blifwer ganska liten. Men twärtom, för-
skaffar idogheten mycken wälsignelse. Här om wirnar *Pli-*
nus, då han i sin 18. Boks 6. Cap. om en wid namn *C.*
Furium Cresnus berättar, at han af sina grannar blifwit an-
klagad, såsom den, hwilken genom troldom bragt sin lilla
åker så högt, at den burit mera fruckt, än hans grannars långt
större åkrar. Men denne wiste fram för domstolen sina
goda åkerredskap, sina wälgiödda oxar och sin wälwut-
na dotter, säjandes: desse äro mine troldoms konster; mitt
trägna arbete, swett och waksamhet kan jag eder, mine
Herrar, intet wisa. Hwarföre han af hela Rådet frikallades.

§. 4.

Jag uppehåller mig intet längre härwid: utan wil kor-
teligen skärskåda, om trögårdarna hafwa någon mot
mödan och omkostnaden swarande nytta med sig. Om
något ting är nyttigt och lönar sin idkare: så lönar wist
jordenes upädlande. Hwad nytta hade menniskian af alt
sit arbete, under sin wandring på jorden, om intet jor-
den af sina rika gömmor förlänte henne, hwad til destim-
meliga nödorst hörde. Mig tycker, at hwarken *studier*,
handel eller *handa slögd*, förutan jordenes rätta skötsel,
kunna wara eller blifwa beständande. En trögård inde-
las gemenligen i Blomstergård, kökskryddgård och trögård.
Har man nu sin trögård så inrättad, at af desse tre slag
något der uti finnes: så har man säkerligen en stor bielp-
reda i mat, i dryck, i läkedomar, och hwad som tienar at förnöja
lukten

lukten, smaken och andra sinnen. Bröd är det förnämsta, som tienar menniskan til uppehälle. Men huru ynkelig skulle icke wår lefnad wara, om wi intet hade mera at tillgå? Derföre har den store Skaparen tåkts förlåna oss allehanda jordfrukter til såfwel. Man har förut nämnt, at för den margfalliga nytta man har uti et hushål af en krydd- och trädgård, är utomlands ingen bonde, ja näppeligen någon törpare, som icke har sin krydd- och trädgårds täppa, derutur han har tredie delen af hela årets föda. De tro sig aldrig någonsin kunna komma ut, om de skulle lefwa på wårt Swenska och Finska sätt, utan trädgårdar och kökskryddgårdar. Och just derföre, få de fågna sig af många sköna rätter, när en Finsk bonde ei har annat, än litet elak strömming och et ufelt bröd, och ofta intet det. Hela trädgårds och kryddgårds skötseln hos Finska bonden, ja ibland hos en del Prätter, består endast i kål och rofwor, och understundom i rofwor allena; derföre kunna på en lådan wårdslöshet, jag törs ei fåja lätja, ei fetare och wälfmakeligare mål följa, än omordat är. Hwad för god spis tilredes icke af wår kål och flere slags ärter? Huru wälfmakande göras icke wåra soppor med åtskillige slags rötter? Huru mång slags sallad hemtas icke utur kryddgårdar? Hwad för *Delices* äro icke wåra Win-Kirs- och Stickelbär, som kunna ätas med nöje både färska och på åtskilligt sätt tillagade. Wåra Äpplen, Päron och Plommon, kunna på otaligt många sätt beredas til den skönaste mat och allehanda Kräfeligheter, dem man ei bör blygas före, at äfwen framlätta på Konunga-bord. Med et ord: det alraringaste och minsta i en kryddgård kan användas til nytta; så at en ordinaire kryddgård kastar utaf sig en tredjedels års föda, för et proportionelt hushål, som förut är förmält. Och ingen jord kastar så mycket af sig, och betalar så wäl omaket, som en köks kryddgård och en trädgård, som

är rätteligen ansad. Besynnerligen rönes nyttan af krydd- och trögårdar i dyra tider, då den Högsta straffar landet med miswäxt i åkrarna. Trögården skänker ock en behagelig dryck åt sina idkare. Watten, som eljes är en almän dryck, så för folk, som Creatur, wil intet passa sig, ei eller är hälfsom wid alla tillfällen. Derföre har man ock lärdt af wissa frukter utprässa saften, som är både wälsmakande och hälfsom. Sådana frukter äro i synnerhet wära Win-och Stickelbär, samt Hallon, som wilt hos oss wäxa, med flere, hwilka ärfätta bristen af *ordinaire* drufwor. En och hwar har sig bekant hwad härlig och wälsmakande dryck, *Cider* kallad, tilredes af äppelsaft på ganska många ställen i England och Franckrike, samt hos största delen af inbyggarena i Engelska *Colonier* i Norra *America* brukas nästan intet annat dricka. Och är märckwärdigt, at detta *Cider* göres merendels af de suraste äpplen, som man ei til annat kan använda, och dem man eljes skulle anse för onyttiga. Af Päron beredes ock en angenäm dryck; likaledes af Kirsbär.

Men på det wi ingen orsak vidare måtte hafwa at klaga öfwer Skaparens wisa inrättning, som hade han allenast welat lämna oss, hwad til vår nödtorft tienar, men ei hwad som skulle förnöja och fagna våra sinnen: så har han ock intet til denna delen lemnat oss lättlösa. Derföre äro de med mångfaldiga färgor beprydde och med behagelig lukt begåfwade blomster oss förlänte. Wäre ögon kunna intet tilfyllest förlusta sig af deras åskådande, emedan deras prakt är så härlig, at ingen dödlig hand dem allifligen aftaga, och deras färgor så mångfaldiga, at ingen tunga dem tilfyllest beskriwa kan. Wära öron igenfinna sit nöje i foglarnas mångfaldiga och liufliga sång, som ofta besöka våra löftrika trögårdar. Wår lukt hafwer ock

sin förnöjelse i trädgården. Hwad för angenäm känsla upväckes icke af åtskilliga blomster redan på långt håll? Huru upfriskande äro icke många blommor, rötter, blader och stielkar, som förfarne *Apothekare* weta hålla i sit tilbörliga wärde? Af deras upfriskande lukt och wederqwäckande kraft har ei allenast den fundera, utan ock i sielatäget kämpande stor nytta och lifa. Wär kräfeliga smak, för hwilken skul wi underkasta oss mycken trældom, beprisar äfwen med rätta trädgården, ty just hon har den förnämsta nyttan af al des afkastning. De söta bären, mogna frukterna och wälsmakande rötter, med flera sådana, höra henne egenteligen til. Den öfriga känslan kring hela kroppen är ei eller lottlös af dessa nöjen. Ty gröna gräset unnar henne en miuk bädd, bladerna en len och behagelig widkänsla och trån en kylande och upfriskande skugga emot sommar hetan. Jag wil med tyfthet förbigå den behageliga *prospekten*, som trädgårdarna gifwa, det angenäma tidsfördrif wid lediga stunder, den nyttiga *motion*, för en ständigt sittande person, och oräkneliga andra förmaner, som af dem kan förwäntas. Et kan och bör jag dock icke förbigå; hwilket ock är det förnämsta, och i brist på andra nyttor, ensam tilräckelig, at upmuntra hwar och en til deras upädlande. Den nyttan är war siels fanna wälfärd, som af frukters och tråns åfkådande och betraktande upväckes, at känna och wörda sin Skapare. De tusendfalt glimmande och prälande färgor, den mångfaldigt behageliga smaken, de oräkneligen angenäma dunster och behageliga lukt, med mera dylikt, påminna oss stundeligen om Mästarens stora makt, wisshet och godhet emot oss. Hwarföre wi intet annat kunna, eller böra, än lofwa och prisa Hans stora namn.

S. 5.

SÅledes hoppas jag mig hafwa, ehuru korteligen, dock
tilräc-

tillräckeligen bewist krydd-och trågårdars möjelighet, nyt-
 ta och nöje uti Finland. Jag önskar då til slut, at *Hort-*
liculturen, som så länge legat i lunda ibland ofs, måtte snart fin-
 na et blidare öde. Wär egen ikada och andra *nationert*
 märckeliga nytta bör upwäcka ofs at närmare efterfinna
 denna saken. Om ständs perorne i landet, som hafwa
 råd och lägenhet, samt weta des nytta, wille flitigare än
 härtill skedt, slå sig deruppå, skulle wäl almogen små-
 ningom af deras *exempel*, och den winst de hafwa, dertil up-
 muntras. Det torde altså framdeles wära angelégit, at wid
 et Prästebords eller annat Boställes lämnande eller antagan-
 de, wid hufesynen nöga frågades efter, uti hwad ständ
 både köks kryddgården och trågården wore, samt huru den
 blifwit förbättrad. Tänk kwad både nytta och prydnad
 det wore för landet, om wid alla gårdar funnes krydd- och
 trågårdar. Lycklig den, som finge se en
 sådan tid i Finland!

